

דְּרָשׁוֹת

פרשת ויקרא, תשע"ח, מספר 1262

קורבן מביא להתקרבות, האומנם? אריה ארזי

וּדְבַרְתִּי אֲתָדָּךְ מֵעַל הַכֹּפֶרֶת (שם' כה:כב),
”אֲשֶׁר אֲנִיעֵד לְךָ שְׁמָה” (שם' ל:ו). וכיון
שידע שהשם יושב הכרובים, נתיירא לבא
באהל כלל עד שקרא אליו כאשר בהר
סיני שאמר ”וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֶנָן” (שם כד:טז).²

רק כאשר קרא ה' אל משה בקריאה של חיבה,
יכול היה משה להיכנס ולשמוע את דבר ה'.
דהיינו: הקב"ה בחר לקרוא למשה; זו איננה
תוצאה מחויבת המציאות מבניית המשכן. ועל
מה דיבר ה' עם משה? על הקורבנות: ”דָּבַר אֶל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם
קָרְבָן לַיהוָה” (וי' א:ב).

ברצוני להרחיב את הקשר שבין ההזמנה
להיכנס למשכן ובין הקורבנות, ולטעון כי גם
בקורבן – כמו בכניסה למשכן – אין תהליך
שתוצאתו מובטחת מראש. לא מובטח למקריב
הקורבן שיתקבל קורבנו, ולא בטוח שיתרחש
תהליך של התקרבות בין המקריב לקב"ה. כל זה
רמוז או מתגלה לנו בקשר שבין ”ויקרא אל
משה” לבין הנושא הראשון שעליו מצווה ה' את
משה, לאחר כניסתו למשכן: הקרבת הקורבנות.

ספורנו מדגיש (בפירושו לפס' ב) את מצבו
הנפשי של המקריב, מצב של הכנעה:

”אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן”. כי יקריב
מעצמכם בוידוי דברים והכנעה, על דרך
”וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ” (הושע יד:ג)
וכאמרו ”זִבְחֵי אֱ-לֹהִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה” (תה'
נא:יט). כי אין חפץ בכסילים המקריבים
בלתי הכנעה קודמת.

המהר"ל³ אומר: ”וזוהו לשון קרבן, התקרבות אל
השם יתברך על ידי הקרבן”. בדרך זו הלכו גם
רבים מגדולי החסידות.⁴

נושא מרכזי בספר ”ויקרא” הוא הקורבנות
לסוגיהם. שמו של הספר נקרא על פי המילה
הראשונה שלו, ושם זה נתפס כמילה טכנית
גרידא. אני מבקש לקשר בין המילה הזאת ובין
מהותו של הספר, והיא השאלה מה אמור
לקרות כאשר הוקרב קורבן.

ספר ”ויקרא” הוא המשכו של ספר
”שמות”, שבסופו כתוב: ”וַיִּכַּס הָעֶנָן אֶת אֹהֶל
מוֹעֵד, וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. וְלֹא יָלַל מֹשֶׁה
לְבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֶנָן וַיִּכְבֹּד ה'
מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן” (שם' מ:לד).

במדרש שמות רבה¹ כתוב שמשה הבין
שהוא זקוק לרשות כדי להיכנס לאוהל מועד:

דרש באהל מועד ואמר: ומה אם סיני
שלא הייתה קדושתו אלא לשעת מתן
תורה, לא עליתי אלא ברשות שנאמר
”וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר לֵאמֹר” (שם'
יט:ג), אהל מועד שהוא לדורות, היאך
יכול אני להכנס לתוכו אלא אם קורא
אותי הקדוש ברוך הוא. והסכים לדעתו
שנאמר: ”וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו
מֵאֹהֶל מוֹעֵד” (וי' א:א).

דהיינו, לאחר כל המאמץ העצום של הקמת
המשכן, שנבנה כדי ששם ייוועד הקב"ה עם
משה, כלל לא ברור אם מהלך זה הצליח, ואם
אכן יוכל משה להיכנס אל המשכן. דבר זה תלוי
בהסכמתו של הקב"ה, שאינה מובטחת מראש.
רמב"ן מפרש (א:א):

אמר הכתוב כאן ”וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר
ה' אֵלָיו” - ולא כן בשאר המקומות,
בעבור שלא היה משה יכול לבא אל אהל
מועד, להיותו נגש אל המקום אשר שם
הא-להים, רק בקריאה שיקרא אותו,
שכבר נאמר למשה ”וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם

² דבר דומה לזה מצאנו בהכנות למעמד הר סיני.
כתוב בפרשת ”משפטים”: ”וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֶנָן” (שם' כד:טז). משה
היה חייב להמתין לקריאת ה', ובלעדי הקריאה
לא יכול היה לעלות אל הר סיני.

³ גבורות ה', פרק ח.

⁴ למשל ר' אפרים מסדילקוב, נכד הבעש"ט,
בספרו ”דגל מחנה אפרים”. וראו הרחבה
במאמרו של הרב איתמר אלדר ”אדם כי יקריב
מכם” (במרשתת).

* אריה ארזי, סמנכ"ל לסטודנטים באוניברסיטת
בר אילן, מרצה ומנחה סדנאות בנושאי ניהול
ומנהיגות.

** המאמר נכתב לעילוי נשמת אמי מורתי, אוד
מוצל מאש, רות בת אברהם וגיטל לבית
דינסטאג ז"ל ואבי מורי שאול הכהן בן יהודה
ולאה ז"ל.

¹ מדרש שמות רבה (יט) מונה שלושה דברים
שעשה משה מדעתו והקב"ה הסכים עימו, וזה
הדבר השני.

בניגוד לדתות האליליות, שבהן ניסה האדם לשלוט באילל בעזרת הקורבן, הרי המאמין היהודי מכיר באפסות האדם לעומת גדלות הבורא. היהודי מחויב לעבוד את בוראו, אבל הבורא אינו מחויב לקבל את העבודה ואת הבקשה. יואב, שר הצבא של דוד המלך, אמר זאת במלחמתו הכפולה בארם ובבני עמון: "חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמְנוּ וּבְעַד עַרְי אֲלֵהֵינוּ וְהַ' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינֵינוּ" (שמו"ב י:יב). האדם מחויב בהשתדלות מקסימלית, אך אין לנו בקיאים בדעת עליון ובחשבונותיו.

לעניין זה יש גם משמעות מעשית עברונה כיום. היום אין לנו קורבנות, ואת מקום הקורבנות מחליפות התפילות. אנו מצווים להתפלל את התפילה הטובה ביותר שאנו יכולים להפיק מתוכנו, וכשאנו מתפללים אנו צריכים להיות ברמה המוסרית הראויה על מנת שתפילתנו תקבל. הבה נניח שהתפילה הייתה מעולה לפי כל קריטריון, אך האם השגנו בכך קרבה לקב"ה?

העיון דלעיל נותן את התשובה. עם זאת, אולי אפשר להקטין את אי הוודאות: כאשר האדם מתפלל בענווה לפני בוראו, גדל הסיכוי שאכן ייענה. הדבר רמוז במילה "ויקרא" המסתיימת באל"ף זעירה. וכך כתב רבי מאיר בן ברוך:⁶

כך פירש מורי הרב מאיר זצ"ל: לפי שמשך היה גדול ועניו ורצה לכתוב "ויקרא" לשון מקרה, כאילו לא דבר עמו אלא בחלום, והקדוש ברוך הוא אמר לו: תכתוב "ויקרא". משה לא רצה לכותבה בפירוש מחמת ענוותנותו, אמר: אכתבנה קטנה יותר משאר אלפ"ן שבתורה.

כאשר א-לוהים קורא לאדם, וכל שכן כשהאדם מבקש את א-לוהים, עליו לבוא בענווה. יהי רצון שנתפלל תמיד בענווה הרמוזה באל"ף הזעירה של "ויקרא", ושישמע ה' את תפילתנו.

עורך: פרופ' יוסף עופר

עורכת לשון: רחל הכהן שיי

הדף השבועי יוצא לאור על ידי הפקולטה למדעי היהדות ולשכת רב הקמפוס

בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
יש לשמור על קדושת העלון

אנו מבקשים את קרבת הקב"ה על ידי הקרבת הקורבן. ממילא יש ציפייה כי הקורבן יפעל את פעולתו, והמקריב ירגיש שהתקרב לקב"ה. אולם השאלה העומדת לדיון היא: האם המקריב יכול להיות בטוח בהצלחת פעולתו? נניח לשם הדגמה שמדובר בקורבנות נדבה, עולה לשם ושלמים; האם מובטח לו שכאשר הוא מקריב קורבן בכוונת אמת להתקרב, ובהקרבה לא נפל שום פסול "טכני" – יפעל התהליך הזה את פעולתו הברוכה והוא ימצא את עצמו מקורב לקב"ה?

בהידרשנו לשאלה זו אומרים לנו הנביאים כי יש תנאי מקדים לעצם ההקרבה, והוא שהאדם המקריב צריך להיות אדם בעל רמה מוסרית וחברתית ראויה, שאם לא כן אין הקב"ה חפץ בקורבנו. כך מוכיחים אותנו ישעיהו, עמוס, ירמיהו, הושע ומיכה.⁵

נחיד את שאלתנו ונעמיד אותה במקרה שאכן נתמלאו התנאים הבאים: (א) האדם ראוי מבחינה מוסרית. (ב) לא נפל פגם טכני בהקרבה. האם בתנאים האלה מובטחת ההתקרבות? לעניות דעתי התשובה לשאלה זו היא שלילית. האדם עושה את שלו, אך אין לו שום יכולת לדעת, להבטיח, לשער, או לחזות מראש, מה תהיה תגובת הקב"ה.

הוכחה ברורה לכך אנו מוצאים כבר בספר "בראשית": "וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה' וְהָבֵל הֵבִיא גַם הוּא מִפְּלֹת צֹאנוּ וּמִחֲלָבֵהֶן וַיִּשַׁע ה' אֶל הָבֵל וְאֶל מִנְחָתוֹ. וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה" (בר' ד:ג-ה).

קין היה הראשון שחשב להביא קורבן וביצע זאת בפועל, והבל רק הלך בעקבותיו, ובכל זאת ה' לא שעה למנחתו של קין ולא קיבל את קורבנו. דהיינו, האדם חייב לעשות את המירב, אבל הקב"ה מחשב את חשבונותיו, והיענותו אינה מובטחת.

לדעתי, רעיון זה רמוז כבר בפתיחה של ספר "ויקרא", כאמור לעיל. הספק קיים הן ביחס ליכולת של משה להיכנס למשכן, והן ביכולת המקריב להתקרב לקב"ה.

יש להעיר שהקשר בין פתיחת הספר לבין הקורבנות מופיע במפורש במדרש:

הרי תשע תיבות (תשע המילים בפסוק הראשון בספר "ויקרא") כנגד תשעה קרבנות, שנאמר (וי' ז:ז-ח): "זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים. אשר צוה ה' את משה בהר סיני... להקריב את קרבניהם" זה הבכור והמעשר והפסח – הרי תשעה (אוצר מדרשים, אייזנשטיין, עמ' 70).

⁶ תלמיד המהר"ם מרוטנבורג נפטר ה'נ"ג (1293). דבריו מובאים בחומש "תורת חיים", בפירושו לפסוקנו.

⁵ להרחבה עיינו במאמרו של א' רופא על יחס הנביאים לפולחן (במרשתת).